№ 47. ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 21. 1874 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 21 № 47.

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ, Редакція „Мшакъ."

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամէն լեզվով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ։

PAYS ÉTRANGERS

S'adresser pour les annonces et les abonnements à MM. BOUÊT et C-o (Office de publicité) 23, rue de la Chaussée-d'Antin.

P A R I S.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքային վարչութեան ընտրութիւններ։ — Ներքին տեսութիւն։ Տէրութեան կարգադրութիւններ։ Էջմիածնի ճեմարանի Բարձրագոյն հաստատված պրօգրամը։ Մեր անսանապահութիւնը։ Նամակ Դաւալուից։ Նամակ Այգեհատից։ Նամակ Երևանից։ Նամակ Գանձակից։ Ներքին լուրեր։ — Արտաքին տեսութիւն։ Քաղաքական տեսութիւն։ — Խառն լուրեր։ — Յայտարարութիւններ։ — Բանասիրական։ Համալի Մասլահաթը։

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբերի 18-ին կայացաւ քաղաքային վարչութեան առաջին բաժանման ընտրողական ժողովը։ Ներկայ էին 32 ընտրող։ Ընտրվեցան ձայնաւորներ հետևեալ անձինք՝

		սպիտ. սև
1)	Իշխան Իրակլի	27—5
2)	Զուբալով Նիկողայոս	27—5
3)	Մատինով Ալէքսանդր	26—6
4)	Չիթախով Յովհաննէս	25—6
5)	Ելիմիրզով Լևոն	25—7
6)	Սունդուկեանց Գաբրիէլ	25—7
7)	Խանջիեվ Յովհաննէս	24—8
8)	Յուրինով Գէորգ	24—8
9)	Խարազով Յարութիւն	24—7
10)	Փրիդօնով Ալէքսանդր	24—8
11)	Ենիկոլոպով Գրիգոր	23—8
12)	Մանթաշեվ Ալէքսանդր	23—9
13)	Չակէլի Ստեփան	23—9
14)	Սարգսինով Վասիլ	22—9
15)	Թայիրով Ալէքսանդր	22—9
16)	Թամամշեվ Գրիգոր	22—9
17)	Գորգանով Անտօն	22—10
18)	Զուբալով Ալէքսանդր	21—10
19)	Զալցման Ալբէրտ	20—12
20)	Փրիդօնով Գէորգ	20—12
21)	Արեզօլօվ Գրիգոր	20—12
22)	Ղահրիմանով Սեդրակ	20—12
23)	Կարաեվ Անտօն	20—12
24)	Ավէրկիեվ Իվան	19—13

Նոյեմբերի 20-ին նշանակված է երկրորդ բաժանման ընտրողական ժողով, նոյնպէս քաղաքային վարչութեան դահլիճի մէջ, իսկ 23-ին (շաբաթ օրը) Մուխրանսկու տանը, կլուբի դահլիճում երրորդ բաժանման ընտրողական ժողով։

Մենք դեռ կը խօսենք ընտրութիւնների մասին, երբ նրանք վերջացած կը լինեն։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էջմիածնի հայոց հոգևոր ճեմարանի հիմնարկութեան մասին

Նորին Կայսերական Բարձրութիւնը Կովկասի Փոխարքան, բարեհաճեցաւ հաղորդել Ներքին Գործոց Նախարարութեանը Սրբազնագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց դիտաւորութիւնը հիմնել Էջմիածնի վանքի մօտ մի Հոգևոր Ճեմարան, հիմնվելով Նորին Սրբութենից կազմված կանոնների նախագծի վերայ։ 'Ի հետևումն դորա Ներքին Գործոց Նախարարութեան կառավարիչը վերաբերեալ հաստատութիւնների հետ հաղորդակցելուց յետոյ, զեկուցումն արեց ներկայ գործի մասին Կովկասեան կօմիտէտին, որը սահմանեց՝ 1) հիմնել Էջմիածնի մէջ հայոց Հոգևոր Ճեմարան, հիմնվելով Ներքին Գործոց Նախարարութեան կառավարչից ներկայացրած այս ուսումնարանի կանոնների նախագծի վերա, ենթարկելով այս նախագիծը Նորին Կայսերական Մեծութեան Բարձրագոյն բարենկատողութեանը և 2) Նորին Մեծութեան այս մասին հաճութեան հետևելուց յետոյ յանձնել Ներքին Գործոց Նախարարութեան կառավարչին հաղորդել Պատրիարք-Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց ազգային լուսաւորութեան նախարարից և Սրբ. Սինոդի օբէր-պրօկուրորից արած նկատողութիւնները յիշեալ ուսումնարանի գոյութեան հաստատութեան վերաբերութեամբ, այն պայմանով որ Պատրիարքը Էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի լիապէս կազմակերպելու համար հարկաւոր ժամանակամիջոցի անցնելուց յետոյ, ներկայացնի 'ի Բարձրագոյն հաստատութիւն Անդրկովկասի գլխաւոր վարչութեան միջոցով այդ ուսումնարանի կանոնադրութեան նախագիծը, կազմված յարմար յիշեալ նկատողութիւններին և փորձի ցոյցերին, յաւելցնելով այդ նախագծին նոյնպէս և ուսումնարանի կազմակերպութեան պաշտօնատար անձերի ցուցակի նախագիծը։

Թագաւոր Կայսր Կօմիտէտի օրագրի մէջ այս տարվայ հոկտեմբերի 1-ին Բարձրագոյն բարեհաճեցաւ գրել իր ձեռքով „Կատարել". իսկ այս օրագրի հետ Նորին Կայսերական Մեծութեանը ներկայացրած Էջմիածնի Հայոց Հոգևոր Ճեմարանի կանոնադրութիւնը արժանացաւ նոյն օրը Բարձրագոյն հաստատութեան։

Սուրբ Էջմիածնայ ճեմարանի Բարձրագոյն հաստատած կանոնադրութիւնը.

1. Էջմիածնայ հոգևոր ճեմարանն է բարձր հոգևոր հաստատութիւն, որի նպատակն է տալ ընդհանուր և աստուածաբանական կրթութիւն Հայոց եկեղեցւոյ սրբազան պաշտօնի համար պատրաստվողներին և պատրաստել ուսուցիչներ Հայոց հոգևոր դպրոցների համար։
2. Էջմիածնայ ճեմարանը ենթարկվում է ամենայն Հայոց Սրբազան պատրիարք-կաթողիկոսի իշխանութեանը։
3. Էջմիածնայ ճեմարանը պահպանվում է Էջմիածնայ պատրիարքական Աթոռի միջոցներով և կամաւոր նուիրատուութիւններով։
4. Էջմիածնայ ճեմարանի վարչութիւնը յանձնվում է ռէկտորին օգնութեամբ՝ 1) ուսումնաբանական խորհրդի և 2) տնտեսական վարչութեան։
5. Էջմիածնայ ճեմարանում, բացի ռէկտորից կան նորա օգնական, ուսուցիչներ, քարտուղար, բժիշկ, գրապահ և անտես։

Ծանօթ. Ճեմարանում ծառայող անձանց պարտաւորութիւնքը, նոյնպէս ուսումնական խորհրդի և Տնտեսական վարչութեան կազմակերպութիւնն ու աւանդելի առարկաներն որոշվում են Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի հրահանգով։

6. Էջմիածնայ ճեմարան ընդունվում են, համաձայն ճեմարանի վարչութեան սորա համար հաստատած կանոնադրութեան, Հայ-լուսաւորչական դաւանութեան անձինք առանց դասակարգի և հպատակութեան և գլխաւորապէս Հայ եկեղեցեաց, վարժէից կից եղած ուսումնարաններում և հոգևոր դըպրոցներում յաջողութեամբ ուսումնաւարտներն, առաջագոյն հարցաքննվելով ճեմարանի մէջ։
7. Էջմիածնայ ճեմարանը բաղկացած է վեց սեմինարիական և երեք բարձր ճեմարանական դասատներից, մի տարւայ ընթացքով իւրաքանչիւրում։
8. Էջմիածնայ ճեմարանում դասատուութիւնը լինում է հայերէն։
9. Էջմիածնայ ճեմարանում աւանդվում են՝

Ա. Կրօնագիտութիւնը ըստ դաւանութեան Հայոց եկեղեցւոյ։
Բ. Հայոց եկեղեցական պատմութիւն։
Գ. Ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն։
Դ. Աստուածաշունչ և նորա մեկնութիւն։
Ե. Հիմնական, վարդապետական բարոյական և բաղդատական Աստուածաբանութիւն։
Զ. Եկեղեցական արարողութիւն և եկեղեցական Տօմար։
Է. Հովուական աստուածաբանութիւն և քարոզագիտութիւն։
Ը. Վարք հարց սրբոց հայոց։
Թ. Եկեղեցական իրաւաբանութիւն։
Ժ. Մանկավարժութիւն։
ԺԱ. Փիլիսոփայութիւն (Տրամաբանութիւն և հոգեբանութիւն) և փիլիսոփայութեան պատմութիւն։
ԺԲ. Հայոց պատմութիւն և աշխարհագրութիւն։
ԺԳ. Ընդհանուր պատմութիւն և աշխարհագրութիւն։
ԺԴ. Պատմութիւն և աշխարհագրութիւն Ռուսաստանի։
ԺԵ. Մաթեմատիկայ, Ֆիզիքայ և Տիեզերագրութիւն։
ԺԶ. Բնական պատմութիւն։
ԺԷ. Հայոց լեզու և պատմութիւն գրականութեան։
ԺԸ. Ռուսաց լեզու։
ԺԹ. Հին և Նոր լեզուներ՝ Լատինական, Յունական, Ֆրանսիական և Գերմանական։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹԸ

Իմ պարոն քաղկըցիք։

Ժամանակն էկաւ, զանգըկնիրն ածվեցաւ, ժամը կանգնեցաւ, մէտի մօտ ինք ըլում, մէկ մէկու էրեսը պիտի տեսնինք։ Դուք գիդիք վունց որ կու վարվիք՝ քաղաքավարի, պատւով, դինջ ու հանգիստ վուր ղիփունքն ասին՝ մարթիք ինչ մարթուն պիտի։ Տէրութիւնը իր ողորմութենով բերաններուս բաց արաւ, էրիտ իրաւունք ձէն հանելու ու հիմի հեստի բան անինք. էնէնց չը բղաւինք ու ղալմաղալ չը սարքինք վուր դուս անելու չը ղառնանք, փիանդազը փռած է միր վուտի տակը. փիանդազը չը թողինք ու ցխումը չը մանդանք, թէ չէ փիս անում կու կպցնին մ[ի]զ, թաւաթ առանց էն էլ անուններուս կոտրած է։

Մէ խօսքով էնէնց պիտի ժաժ գանք վուր ողորմած Տէրը աւելի ողորմայ ու չը փոշմնի իր տուած ողորմութենի վրա։

—Հալբաթտայ, հալբաթտայ ասում իք։

—Հալբաթտայ իս էլ իմ ասում, ամա էստու համա ինչ է հարկաւոր՝ էրկու լաւ եարաղ։

Եարաղը ուրիշ բան է, աղաջան, խօ դուն էլ լաւ գիդիս, ինչ անէ լաւ ուստէն թէ ձեռին լաւ եարաղ չունէ։

Հը, մի վախենաք թոփ չիմ ասում՝ դաթվլի խօ չունինք սպանելու. ուրաք չիմ ասում վուր փէտ ունենանք տաշելու, դանակ չիմ ասում վուր խնձուր ունենանք կճպելու. փառք Աստծու առանց դանակի էլ խնձուրը լաւ ինք կրծում։

Իմ ասած եարաղը մէկը խիլքն է, մէկէլը խըճապտանքը։

Աստծու ողորմութենով խիլք ղիփունանքըդ ունինք. մէ քիչ ուսումը պակաս է. ամա ինչ անիս էդ միր միղ չէ. միր ծնողներուն հարցնին թող. նրանք էլ իրանց ծնողներուն ու էսէնց կէհանք ինչըու հայր Ադամը, վուր պատուական դրախտեմէն դուս էլաւ ու միղ դժուխկը գցից։ Նափայդա, ամա բնական խիլք խոմ կայ. բանեցնինք։ Խճպտանքի համա էլ. վուր եանղլիշ չը գանք, մէ մէ կշիռք սարքինք սրտներումս ու հալալ կշռինք լաւն ու վատը։

Էս կշիռքը փուղով չէ ծախվում ու առնըվում, ախպէր. ով գուզէ մուքթա կարող է ճարի ու ով չի ուզի իր վուղչ կայինքով չի կանա առնի։

Էս օրութին ղիփ ղրաղ դնինք. ասկականութինն էլ, բարեկամութինն էլ, նախանձն էլ, հախ ու հեսաբն էլ։ Մէ փիքր անինք վուր Աստծու առաղ դադաստանին կանգնած ինք ու միր ձեռին է, ամեն մէկինը, դըուստ դադաստանն էլ ու ծուռն էլ։

Մինք պիտի ջօկինք մարթիք. լաւ մարթիք, վուր նրանք էլ ջօգին լաւ գալաւա, նրա համա լաւ օգնականնիր, վուր քաղաքը լաւ կառավարին։

Հեստի բան արէք, վուր էքուց էլօր ձիր գըլուխը բալբալէն չը գցէք ու էլի զահլէս չը տանիք։

Ձիր արիվը, ձիր ադիզ արիւն իմ ասում, խօ գիդիք հազար թումնով սուտ օրթում չիմ ուտի իս ձիզ վրա. էս էրկու չափաթ է էլ դնջութիւն չունիմ. ով ասիս ինձ մօդ է վազում մէ թխտի կըտուր ձեռին, վրէն 24 ռաղամ տպած։

—Աբա, ասում է, Համալ ջան, մէ ասա ում անումը գրիմ էստի։

—Տօ, իս ինչ գիդիմ, ումը քու խիլքն ու խըճպտանքը տալիս է, նրան գրէ. դուն իս ջօգողը, իս խօ չէ. մէ փիքը արա է, հէր օխնած. ախար իս վուր ասիմ, էդ դառաւ իմ ջօգած մարթ, չէ թէ քունը։

Մէկէլն ասում է՝ Համալ ախպէր. իմ բիձա Թաթօին ու խնամի Թէբէլին վուր չը գրիմ էս թխտումը, արունս կու խմին, ասում է, ու իս վունց Թաթօին գուզիմ, վունց էլ Թէբէլին, ասում է. էնդուր վուր Թաթօն համ ախմախ է, համ ղալբի ղուլաբ ու առանց Թէբէլին վուտը վուտի առջիվը չէ դնում. Թէբէլը խոմ չէիթաններու ուստաբաշին է, վունց որ ուզում է Թաթօին բուրթու պէս խաղցնում է. Նրանց ձեռին վուր բան ննգնի, դեղի ծծիր ղուն բարեխօսիս։ Նրանց համա, ասում է, ախար իս ձէն վունց տամ. սաղ քաղաքը կու ծծին ասում է. դըուստ ծուրբեխի ջինս են անիծնիրը, կօսէ. հիմի իս ինչ անիմ՝ էրկու ջրի մէջը մնացիլ իմ ասում է, էս ինչ հանգի բան է, կօսէ։

—Աստուծ վուչ գիդէ քու գլուխը, իս ինչ անիմ։

Վրա իրիքն էլ՝ թէ էսէնց բան տեսիլ իս, Համալ, իմ մամէն յօրէս հինգ տարի էլ է մեռիլ է. նրա կայանք ղիփ իմ ձեռին է. խարջն էլ իս իմ տալի ու բորջն էլ. հիմի կի ինձ չին կանչում. իմ մամին ին կանչում, ասում է, իս նրան վուրդանց իմաց անիմ կօսէ. կուլի խտակ թող է կտրվի։

Էս հանգի էլի շատ բանիր, իս վուր մէկը հիդ ասիմ։

Հիմի էստունք ինչչիմէն է, պարոննիր։ Ով գիդէ. կուլի խիստ էին շտապում ձիր մօդ անելուն ու շտապելեմէն եանղլիշ ին էկի։ Աբա էնդուր է ասած վուր շտապով գիղ չի շինուի, ասում է։

Ինչ անիս, մարթիք ին ու մարթը առանց եանղլիշ չէ ըլում։ Ամա մէ բանի վրա վուր մարթ էրգար փիքր է անում ու ժամանակ ունէ փիքր անելու քանի ուզէնայ քիչ եանղլիշ գուքայ։

Մէմէ սարսաղ մարթ էլ դուս է գալի թէ էս եանղլիշ կի չէ․․․ ղասիդի է բերած ասումէ, վուր էլի իրանք մինան կօսէ. շուրին ջվալումը չի թախ կենայ, ասում է։ Աբա իս էս սարսաղներուն ինչ ասիմ, վուր մարթու գին դնիլ չին գիդի։ Տօ, ինչի շնորհակալ չիս վուր էս մարթիքը իրանց բանը, գործը, խէրը թողած, գիշիր ցերեկ հէնց

Ի. Եբրայեցւոց լեզու և Աստուածաշնչական հընախօսութիւն։

ԻԱ. Գծագրութիւն և նկարչութիւն (գլխաւորապէս եկեղեցական)։

ԻԲ. Եկեղեցական երգեցողութիւն։

Ծանօթ. Նոր լեզուներից ուսակերտները պարտաւորուած են ուսանել միայն մէկը։

10. Ուսումնական առարկաներ դասաւորվում են դասատների մէջ ըստ կարգադրութեան ճեմարանի խորհրդի։ Ճեմարանական դասատներում աւանդելի գիտութիւններից, խորհուրդը որոշում է մի քանիսը պարտաւորեալ, իսկ մի քանիսը անպարտաւորիչ, դասաւորում է բաժանմունքների մէջ Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի հաստատութեամբ։ Ռուսաց լեզու, պատմութիւն և աշխարհագրութիւն Ռուսաստանի, պարտաւորիչ են Ռուսաստանի հպատակ աշակերտների համար։

ՄԵՐ ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Անասնապահութեան ճիւղերից մինը է նաև ոչխարհապահութիւնը կամ խաշնարածութիւնը.—Մեզանից որը տեսած չէ՞ արդեօք ոչխարների հօտը (սուրուն) արածելիս կանաչ արտերի կամ բլուրների վրայ և կամ ամառուայ երեկոներին ոչխարների խումբը հաւաքուած մի տեղ, ուր դոցա մայելու և բառաչելու հետ լսվում է հեռուից հովուի սրնգի մեղմ ձայնը... և այդ բոլորը յիշեցնում է մեզ գիւղական կեանքը որ սերտ կապուած է անասնապահութեան հետ։—

Գիւղական խաշնարածները հնուց պարապում են այդ արուեստով, այնպէս ինչպէս նոցա պապերի պապը պարապում է եղել առաջ, առանց ուշադրութիւն դարձնելու ոչ ցեղը ազնուացնելու և ոչ ոչխարների կեանքը լաւացնելու, և այդ հարկաւ սպասելի չէ, ինչպէս ռամկօրէն ասում են, մի չօբանից, որովհետև նա ագէտ լինելով և մի և նոյն ժամանակ դրամական ձեռնհասութիւն չունենալով, չէր կարող ըստ պատշաճին անել այդ. իսկ ով որ փոքր 'ի շատէ ապահովուած է, արհամարհելով մի այդպիսի պարապմունք, ինչպիսի է ոչխարապահութիւնը, ուշքը և միտքը տուած է չարչութեան, հայի վաճառականութեան այդ կատարելատիպին, և այդպիսով, այդ ճիւղը, 'ի շարս միւս մեզանում գտնուած կենդանի հարստութեանց, մնացել է մի եղկելի նահապետական դրութեան մէջ։— Ոչխարապահութիւնը նոյնպէս ներկայացնում է մի աղբիւր հարստութեան, որից ստացվում է միս, կաթ, իւղ, պանիր, բուրդ և կաշի, և որոնք բոլորն էլ մեր տնտեսական պիտոյքը և պահանջը լրացնելու են ծառայում։—Ոչխարը է մի կ ե ն դ ա ն ի կ ա պ ի տ ա լ ոչխարապահի համար, նա տալիս է իր պրօցենտը (շահը) ոչ թէ միայն բուրդով, կաշւով, կաթով այլ և նորանով որ նա իւրաքանչիւր տարի ծնում է գառն (իսկ մի քանի տեղերում երկուսն էս) և հետևաբար կրկնապատկվում է այն կապիտալը, որ գրուած էր մի ոչխար գնելու,— այսինքն մի ոչխարի տեղ ունինք այն ժամանակ երկուսը։—

Հարկաւոր է նախ ուշադրութիւն դարձնել ոչխարի կերած անդի, խոտի յատկութեան վրայ, պէտք է տալ նորան չոր և լաւ խոտ ձմեռ ժամանակ, իսկ ամառը արածեցնել այն տեղերը, ուր հիւթալի խոտեր կան և ուր իրենք ոչխարները գտնում են իրենց սիրած կերակուրը. գլխաւոր անյարմարութիւնը, որ պատճառ է լինում ոչխարների կոտորվելուն, յառաջանում է այն անհեռատեսութիւնից, որ խաշնարածը շատ անգամ անհոգ է լինում պահեստի խոտ ունենալ ձմեռ ժամանակ, երբ սովորականէն աւելի են տեւում ցրտերը, և այն ժամանակ, ոչխարը ենթարկվում է կրկին վտանգի՝ ցրտի սաստկութեան, երբ արդէն դաշտերը պիտի բացուած լինէին, և միւս կողմից, անդի պակասութեան։—Գարնան սկզբում, երբ կանաչը նոր բացուել է, հէնց այդ միջոցին իսկ չ'պէտք է թողնել դուրս ոչխարներին, որովհետև յանկարծական փոփոխումը չոր խոտից դէպի կանաչը յառաջացնում է փքումներ ոչխարի ստամոքսի մէջ և վնասում է նորա առողջութեան, այլ պէտք է փոքր առ փոքր թրջած խոտ տալ ոչխարին մինչև որ ստամոքսը կ'վարժուի առանց վնասի ընդունել կանաչ խոտը։

Սխալ և բոլորովին անհիմն է այն կարծիքը որ տիրում է մեր ոչխարապահների մէջ, իբրև թէ, դաշտերը բացվելուց անմիջապէս պիտի դուրս թողնել ոչխարներին, թէ ոչ, ոչխարը կ'ձայթի, աչքերը դուրս կ'գան և այլն. մենք դորա հակառակը տեսնում ենք միւս կենդանիների, օրինակ ձիու և կովի վրա, որոնք ամբողջ տարին կարող ենք չդուրս թողնել արածելու համար և պահել տանը. Ճշմարիտ է ոչխարը շտապում է դուրս գալ և կանաչ խոտ ուտել, նորա համար, որ կանաչ խոտը նորա բնական սնունդն է և այդ պատճառաւ, նա ինչպէս և միւս խոտակեր կենդանիները, սիրում են աւելի կանաչը քան թէ չորը։

Երկրորդ հարկաւոր գիտելիք՝ այն է հոգս տանել ոչխարների առողջութեան և մաքրութեան. բացի լաւ սնունդից, որ պէտք է տրւուի ոչխարին, հարկաւոր է պահպանել նորան ցրտից, չնայելով որ ոչխարը թէև բնութիւնից պարգևված է տաք մուշտակով, ինքզինք ցրտի դէմ պաշտպանելոյ համար։— Իսկ մաքրութեան կողմից զուրկ են մեր ոչխարները, նոքա կեղտոտ և անմաքուր են պահված առհասարակ։ Այդ կեղտոտութիւնները ստանում են ոչխարները և դիզվում են նոցա բրդի վերայ գլխաւորապէս ձմեռ ժամանակը, երբ ոչխարները միասին փակված են լինում մի տեղում, որը հասարակօրէն գոմ են անուանում։

Այդ գոմերը շատ անյարմար են շինուած, այնպէս որ ոչխարների արտաթորութիւնները մնում են մի և նոյն տեղում, և ոչխարները ստիպված են լինում նոցա վրայ պառկելու, այդ կերպով նոցա մազերին են կպչում և կեղտոտացնում։ Աւելի յարմար կլինէր այդ գոմերի յատակը տախտակամած անել, այնպէս որ վերևից թեքված լինի դէպի վարի կողմը, ուր և կհաւաքուեն աղբերը և որոնք դուրս պիտի հանուեն ստէպ ստէպ գոմի օդը չապականելոյ համար։—Պէտք է նոյնպէս յատակը լուանալ որ ազատ լինի կեղտերից։

Ոչխարապահները սովորութիւն ունեն երբ գարունը բացվեց, ոչխարները անցնել գետից որպէսզի մազերի վրայ հաւաքուած կեղտերը մաքրուեն, լուացուեն. այդ է միակ միջոցը հովիւների մէջ բուրդը մաքրեցնելու, և հաւանալի է որ այդ գործադրած եղանակը, որքան պարզ է, այնքան և նահապետական է—բուրդը մնում է կեղտոտ և անմաքուր։

Ով որ քիչէն շատ ծանօթ է կենդանիների կեանքին, նա գիտած է անշուշտ, թէ ինչքան սիրում են կենդանիները երբ մարդ մի բանով կամ ձեռով քերում է կեղտոտութիւնները անասունների վրայից, նոքա զգում են կարծես թէ որ մի բանից թեթևանում են և այդ պատճառաւ այդպիսի գործողութիւն նոցա հաճելի է, որովհետև նոքա մաքրվում են կեղտերից, որոնք մնալով կարող էին առաջ բերել տաքութիւնից հիւանդութիւններ, ինչպէս և պատահում է ոչխարների հետ։—Այս պատճառաւ անհրաժեշտ է կեղտերը մաքրել և կամ ստէպ լուանալով ջրով, պահել նորանց մաքուր որքան կարելի է։

Մեր մէջ անխօս, անլեզու կենդանիների հետ գազանաբար վարվելը հասնում է մի ծայրայեղ աստիճանի. անխնայ ծեծում են և երկիւղ են տալիս նոցա, այդպէս ևս են վարվում ոչխարների հետ, որոնք միւս կենդանիներից աւելի հեզ և խոնարհ լինելով, ընդհակառակն, մեր կարեկցութիւնը, մեր սէրը պիտի գրաւեն. այդպիսի վարմունքը բացի վնասից ուրիշ բան չի յառաջացնի՝ ոչխարը կլինի լղար, միսը անհամ և կաշին դիւրամաշ և չդիմացող. այս խօսքերից հետևում է որ ընտանի կենդանիներին, հետևաբար և ոչխարներին պէտք է սիրել և խնամել, թէ ոչ առանց սորան անհնար է յառաջացնել որ և իցէ բարւոքում կենդանիների կեանքի մէջ։

Միւս ուշադրութեան արժանի բանը այն է, որ ոչխարների ինչպէս և միւս կենդանիների ցեղը ազնուացնելը անասնապահութեան մէջ մեծ դեր է խաղում, և այս պատճառաւ թոյլ չպիտի տրուի վատ և գծուծ ցեղի խոյը (արու ոչխար) խառնել էգ ոչխարների հետ, այլ պէտք է ընտրել որ խառնվող տեսակները, մանաւանդ արուի կողմից, լինեն լաւ յատկութիւններ ունեցող թէ բուրդի, թէ կաշիի և մսի կողմից։ Ահա այս մի քանի բաների լաւ ուշադիր լինելու և հոգս տանելու մէջն է կայանում անասնապահութեան և մանաւանդ ոչխարապահութեան գաղտնիքը։ Այն խնամքը, այն ծախքը որ պիտի անուի ոչխարները լաւ պահպանելու, ի զուր կորած չեն. այդ անբան կենդանիների մասին մարդու խնամքը և աշխատութիւնը լաւ վարձատրվում է առատ կաթով, լաւ բուրդով և լաւ կաշիով։

Մ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԴԱՒԱԼՈՒԻՑ

Ձգելով մի հարևանցի հայեացք հայոց պատմութեան վերա երրորդ դարից սկսած, մինչև մեր ժամանակը, մենք մեր նախնեաց մօտ կը նկատենք մի անհերքելի յատկութիւն՝ աստուածապաշտութիւն և ջերմեռանդ սէր դէպի մեր եկեղեցին և կրօնը, որոնց հետևանք եղաւ որ նոքա մաքառելով կռապաշտութեան և մահմետականութեան դէմ, նահատակվեցան քրիստոնէութեան համար թողնելով բազմաթիւ վանքեր իբրև յիշատակ իրանց կրօնական զգացմունքի։

Մեր նախնիքը միշտ յարգել են սրբերին, առատաձեռն մատակարարել են վանքերը ամենայն տուրքերով և զոհերով,—երկրի բերքերով, անասուններով և դրամով—մի խօսքով վանքերի համար ոչինչ չեն խնայել։

Վանքերը իրանց կողմից միշտ երախտիք են ցոյց տուել ազգին՝ եղել են ապաստան պատերազմի ժամանակ, առատ կերակրող աղքատների սովի ժամանակ և վերջապէս շնորհել են ազգին ուսուցիչներ։

Հայը այժմ էլ յարգում է իր սրբերին, սիրում է նրանց իրանից առաւել. վերջին աղքատը ամեն նշանաւոր տօներում ուխտ է գնում և զոհում է իր վերջին ունեցածը, իր նախնեաց օրինակին հետևելով։

Բայց վանքերը այժմ ինչ օգուտ են բերում մեր ազգին—ցաւօք սրտի պէտք է ասենք՝ շատ քիչ... որովհետև նրանցից շատերի արդիւնքը լինում է այս կամ այն վարդապետի բաժին։

Վեր առնենք օրինակներ՝

Ա. Խորվիրապ *) մեր երեւելի ուխտատեղերից մէկն է։ Այն վիրապը, որտեղ Լուսաւորիչը տասն

*) Նա գտնվում է Արաքսի ափին 36 վերստ հեռու Երևանից։

ընդու չալիշումն ին վուր քու բանը լաւ գայ, հա, քու ազիզ արևը գիդենայ, քիզ համա արխային ապրիս. վունց թանգութիւնը նիղացնէ քիզ, վունց մթնումը մանգաս, վունց գուղերը տուն թափին քի մօղ, վունց քուչումը թալին քիզ, վունց կեղտուտ ջուր խմիս, վունց առնդ կրակ ննգնի ու թէ Աստուած մի արասցէ կրակ էլ ննգաւ, էնէնց սարքած ու կարքած ին վուր մէ նըմուտումը կրակը հանգցնիլ ին տալի... Տօ, մէ ամութ քաշէ ախար է. սրանցմէն ըլելու բան է վուր մարթ չնորհակալ չըլի. ամաց բեհառամ մի ըլի է. Տօ, մարթ ինքը խէր չունենայ, գրոշն ինչէ գրոշի վրա աճկ չունենայ ու մէնակ խալխի խէրի էդնէն ըլի մանգալի. էլ էստու վրա լաւ մարթ կուլի աշխըրքումը. ամա ինչ անիս. դիփունի քեփ կատարիլը դժար բան է.

Մախլաս, ինչ էլաւ էլաւ, էստունք իմ բան չէ, իմ խօսկը նուր ջօգելու մարթկերանց վրա է. Իս ասում իմ վուր պիտի լաւ մարթիք ջօգինք.

Հիմի լաւ էլ կայ, լաւ էլ, հեստի լաւ մարթ կայ վուր իր շուաքեմէն վախենում է, հեստի լաւ մարթ կայ չառէմէն էնէնց փախչում է վունց որ թուրքը խուզի մսեմէն... ամա իր օրումը օմքնու լաւութենի համա գլուխը չէ ցաւեցրի... էս հանգի մարթիքը մեզ ինչըն ին չան.

Բաս լաւը վուր ասում իմ գուրծքին արժանաւուր մարթ իմ ասում. Ով է արժանաւուրը.

Ալ տեսնինք.

Էլ ինչ ասել գուզէ վուր ամէն մարթ արժանի կու համարվի ով որ արթար է, մարթասէր է, քրթամ չէ սիրում, հալալ աշխատանքով ապրում է, ուշովը չէ գափում, ուշովմէն վունչինչ չէ խլի, իր ջանն ու ջափէն չէ խնահում խալխի համա, ում խիլքը բան է կտրում, ով որ ինքնահաւան չէ, իր ստածի չէ, փառասէր չէ, ջանջալ չէ, անդալ չէ, ծամալօ չէ, հում չէ, խաչլամա չէ, լօթի չէ, և այլն, և այլն, և այլն։

Էստու համա, իմ խիլքով, էն մարթկերանցմէն պիտի հիռու կէնանք, ով որ սուտ կուտր է ննգի, ով որ խալխի փուղերը տակն է արի, ով որ ուրիշի փուղերով դրոշկա ու կալասկա է սարքի, ով որ օմքնու ամանաթը, սաղինը թէ մեռլինը, ջիբն է դրի, ով որ խափիլ է ու խափում է դիփունանցը, ով որ իր պարտքն ու խօսկը հաշա է կէրի, ով որ պալտկան տիրուչ բողազումը հուփ է տուլի ու իր բարաթը ձեռնէն խլի, ով որ ախպուրը զըռիլ է, ով որ ննգրուչը թալնիլ է, ով որ դուքնին եա քարվասլին կրակ է տուի, ով որ իրիք չայի մէ արասի չահ է առնում, հիռու էս մարթկերանցմէն.

Հիռու ով որ փառքի խաթիր գլուխն էլ կու ծախէ հոքին էլ, ով որ հարսւտի առաջ մէճկը ծնիլի է շինում, ու գլուխը գեղնին խփում, ով որ իր օղլուշաղը թողած ուրիշի կնգայ վուտի տակն է ննգնում, ով որ սուտ խօստանում ու վունչինչ չէ շինում, ով որ ծիծաղով ձեռըդ բռնում ու էդնէդ մասխարա դցում, ով որ մէ խօսկով սուտ է գըլխեմէն ինչըու վուտը, հիռու սրանցմէն.

Հիռու էն մարթկերանցմէն ով որ ղասաբին կօսէ՝ տօ, էտ ոսկին զրկէ միր տուն, հաց թըխողին թէ՝ էդ հացերը զրգէ միր տուն, բաղլեմէն մոթալ ու ջօնջօլ գուզէ, մանգրում ծախողեմէն չայի ու շաքար գուզէ, բաղի տիրուչմէն թարփ ու կանանչի գուզէ. դիփ էն մտկով վուր փուղերը էն կինչումը տայ...

Հիռու ով որ ալափի հիդ ննգիր կու դառնայ, ղասաբին իր հիւանդ ոխչարը մորթիլ կու տայ, բաղալին իր փթած կամշին կու ծախիլ տայ, բազարնիկներուն տանը զուլուղ անիլ կու տայ, ղափանը իջալով տալու մազիեր ինքը կու վիկալնէ, հալբաթ էն մտկով վուր մուսալէ Սրբամ անէ, բըժշկանց մանեթանոց բիլեթները ինքը դուս տայ վուր մէ նման նոմերը համ Սօլօլակ դուս գայ, համ Հավլաբար. հիռու ով որ ճաչ ու իրիգնահացերով քրթմում է խալխին, ով որ սուտ զօնաղլուղութիւն է սարքում վուր իրան ջօգին, հիռու ով մարթիք է մանածում թէ՝ վլանին ջօգեցէք եա փստանին, ով որ դաշի ծվինին բըժշկանցը սուփի տիղ է թավալա անում, էլի և այլն, և այլն ու և այլն.

Մէ խօսկով պատրաստ կացէք ղալթարանդներեմէն, թաքուն գուղերեմէն, թաքուն աւազակներեմէն, էրեսպաշտներեմէն, չաշախօսներեմէն, չաչանակներեմէն, քամի փչողներեմէն, զուռնա փչողներեմէն, որոշտողներեմէն, փուչտալ ատատողներեմէն, թիմիլներեմէն, թաթօերեմէն, թեբելներեմէն ու թերելնէրաւ ուստարաշներեմէն.

Մէ փիքր արէք, թէ քանի բան է պակաս միր քաղկին, քանի բան կայ դըրստելու՝ խտակ ջուր չունինք, խտակ օդ չունինք, գիշերով ամէն քուչումը լուս չունինք, ցխումն ու կխտումը վիրինք գալի, էստունց ջարիմէն դիփ խըճերու գլուխն է գալի, ձիր գլուխն է գալի. հարուստին ինչ հաջաթ, նա դիփ ունէ, ամէն բանով լի է. ուզենայ ղաչայ կհնայ, ուզենա ղազրանից. խօսկը խալխին է, խիղճ խալխը։ Քանի դառը քրտինքով ապրողներ կան, քանի հազար հոքի կայ, վուր գիշեր ցերէկ չարչրվում ին ու էնդղայ չարչարանքով իրանց օղլուշաղի ապրուստը չին կանացի ճարի, քանիսը կան վուր խղճութենեմէն զուղութին ին սովրում, մարթիք ին սպանում, իրանք իժում բիրթումը փըթում ու նրանց մանդր էրեխերքը քաղցած կոտորվում. չալիշ էկէք խալխին լաւութին անինք, ձիր գլխին լաւութին անինք, էնգուր վուր խալխը դուքին, խղճերու կարիքին հասնինք, էնգուր վուր ձիր չատ փային խիղճ է.

Ալ արժանաւուր վուր ասում իմ էն մարթկերանցն իմ ասում վուր էս բանիրը փիքր անին ու գուրծկալ կատարին.

Պտրտեցէք ու գթէք, ամէն մէկդ մէ մէ էս հանգի մարթ վունց չիք գիդի՝ արթար ժամ էկէք թէ չէ մեռնելու օրը ձիր խճալըտանք կու զարթի ու իժում էլ չի կանայ օակի ձիզ

Ձիր Համալը.

և չորս տարի մնաց և Տրդատայ կառուցած եկեղեցին մնում են անփոփոխ մինչև այսօր։ Ամենանշանաւոր տօներում՝ Գիւտ խաչի, Լուսաւորչի վիրապից դուրս գալու օրը, Վարդավառի, Աստուածածնայ պասերումը, ժողովուրդը գնում է Խորվիրապ ուխտ։ Ամենից մեծ և հանդիսաւոր ժողով լինում է կանանչ կիրակէ (առաջին կիրակին սուրբ Յարութիւնից յետոյ)։ Այդ օրը ժողովւում են ոչ միայն ուխտաւորներ համարեա բոլոր Երևանու նահանգից, այլ և վաճառականներ, որոնք տարետարի անելու իրաւունք ստանալու համար վճարում են յօգուտ վանքի նշանակեալ գումար։— Բացի սորանից վանքը ունի ընդարձակ դաշտեր, որոնք ամեն տարի մշակվում են, ոչխարների հօտ, կովեր, ձիաներ։—Վանահայրերից մէկի խօսքին նայելով վանքի տարեկան եկամուտը հասնում է 800—1000 րուբլ։

Բ. Քեղարդ Խորվիրապից աւելի երևելի ուխտատեղի է։ Ինչպէս ասում են նա ունի մեծ կալուածներ, ուրեմն նորա եկամուտը աւելի շատ է։

Գ. Սևանայ վանքը ամբողջ Հայաստանում յայտնի է թէ իր հարստութիւնով, թէ իր ուխտաւորներով։

Դ. Դարալագեազու Սուրբ խաչը նմանապէս ամենահռչակաւոր ուխտատեղերից մէկն է և Խորվիրապից հարուստ։

Նմանապէս հարուստ են Մուղնի (Սուրբ Գէորգ), Աստուածընկալ։

Բայց ո՞ւր է գնում այս վանքերի եկամուտը։

Գուցէ շատերը կարծեն, թէ վանքերի արդիւնքը սրբութեամբ հասնում է աթոռը և գործ է դրվում յօգուտ ազգի, բայց ինչո՞ւ ուրեմն ամեն վանահօր մահից յետոյ մնում են հազարներ։ Շատ կարելի է վանքերում գանձեր են թաղած՝ այդ չը գիտենք։ Եւ ինչ աղբիւրից իմանանք աթոռը ստանում է արդեօք վանքերի արդիւնքը։ «Արարատը», որի պարտաւորութիւն կը լինէր յայտնել ազգին այդ հետաքրքիր տեղեկութիւնները, լուռ է սորա մասին։

Աւելի օգտաւէտ չէր լինի, եթէ վանքերի եկամուտներով հիմնվէին գաւառներում, տարրական ուսումնարաններ, որտեղ կը սովորեցնէին բացի մայրենի լեզուից և կրօնից մի որ և իցէ արուեստ, որ գիւղացուն շատ պիտանի կը լինէր։ Գաւառների էժանութիւնը միջոց կը տայ ամեն գիւղացուն իր որդուն ուսում տալու։

Իսկ թէ վանքերի եկամուտը կարո՞ղ է լրացնել այսպիսի ուսումնարանների պահանջները և ժողովուրդը կը համակրի այսպիսի ձեռնարկութեան —կարող ենք վստահ պատասխանել, որ վանքերի եկամուտը կը լրացնի ուսումնարանների ամենահարկաւոր պէտքը, իսկ միւս թեթև ծախսերը կարող է վճարել ժողովուրդը։ Ինչոր ժողովրդի համակրութեանն է վերաբերում, ապացոյց թող լինին այն ուսումնարանները, որոնք ժողովուրդը իր հաշւովն է պահում։

Երկու տարի սորանից առաջ Խորվիրապում հիմնվեցաւ մէկ ուսումնարան այնպիսի պրօգրամմայով, բայց շուտով խանգարվեց, որովհետև վանահայրը բոլոր հոգաբարձուներին ստիպեց հեռանալ։

Այսպիսի ուսումնարաններ կարող են հիմնվել ամեն գաւառում որովհետև ամեն տեղ կան վանքեր։

Ս. Եղիազարեանց.

ՆԱՄԱԿ ԱՅԳԵՀԱՏԻՑ

Թէև շատ անգամ լրագիրներում նկարագրվում էին Լօռու գաւառի գիւղերը, բայց մինչև այժմ ոչ ոք չէ խօսացել նորա մէջ եղած հնութիւնների մասին։

Հնութիւններից Այգեհատ գիւղում ամենանշանաւորն է Քօբայր անուանած եկեղեցին, որ գտնվում է մի անմերձենալի տեղ. արևելեան և հիւսիսային կողմերից շրջապատած է ընկուզենի խիտ անտառով, արևմուտից մի ապաղաղ ժայռով, իսկ հարաւից ձգվում է անտառախիտ անդունդ։ Բացի սորանից եկեղեցու չորս կողմը պատած է եօթն արշին լայնութեամբ քարաշէն պարսպով և բուրջերով։ Եկեղեցին ամբողջութեամբ սրբատաշ գոյնզգոյն քարերից է շինած, նորա լայնութիւնը և երկարութիւնը 20 կանգուն է։ Գլխաւոր զարդերն են պատուհանները և դռները։ Ներսը ունի երկու սեղան նման յունաց. կան և դրան աջ և ձախ կողմերը յունարէն գրվածք։ Չը նայելով յունաց ձևին կան և հայերէն գրած յիշատակները որք վկայում են թէ եկեղեցին հայերից է շինած։ Սորա արտաքուստ հարիւրաւոր պահարաններ կան մասունքների համար։ Եկեղեցու արևելեան կողմը մի փոքրիկ մատուռ է գտնվում, որի դրան կամարի վերա գրած է՝ «շինեալ է մատուռս այս ի Մարիամայ Բագրատունւոյ դըստրէ Կիւրիկէի ի թուին հայոց ոբ»։

Եկեղեցու արևմտեան կողմը ձգուած ժայռի մէջ կայ մի ահագին այր, որի երկարութիւնը 20 քայլ է, իսկ լայնութիւնը 15։ Սորան գիւղացիք անուանում են աղնաղ։ Այս այրը լիքն է մարդու ոսկորներով։ Գիւղիս ծերերը պատմում են, թէ երբ պարսից Ջաղաղ զօրաւարը նուաճել է Լօռու բերդը, եկել է այստեղ և մեծ տանջանքով մտել է այրը ու բազմաթիւ մարդիկ կոտորել, որին ապացոյց կարող են լինել յիշված ոսկորները, որոնք սփռված են այրի մէջ։

Բացի այս եկեղեցուց, Այգեհատու շրջակայքը լիքն են անթիւ այլ եկեղեցիներով։ Քօբայր եկեղեցու հարաւային կողմը կայ մի փոքրիկ եկեղեցի, շինուած ո թուին։ Այգեհատու այգիներից 50 քայլ վերև գտնվող Գողգոթ եկեղեցին շինված է ոխբ թուին։ Սորա հիւսիսային կողմը մի խաչ և մի մատուռ կայ ողդ թւին շինած։ Բացի սորանից կան և ուրիշ շատ խաչեր։

Չը նայելով որ յիշված եկեղեցիները այսքան հին են, այնու ամենայնիւ իբրև նոր պահպանվել են։

Հոկտ. 9. Գ. Շահվերդեանց

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Մեր ուսումնարանների դրութեան վերա անդադար գանգատվողները չեն նկատում, որ ոչ մի ուսումնարան առաջ գնալ չէ կարող, քանի որ կը պահպանվի ուսուցիչներ ընտրելումը նոյն ձևը, որ կար մինչև այժմ և որ դորանում է բաղկանում՝ ուսուցչին ընտրել ոչ նորա արժանաւորութիւնների համար, այլ որովհետև նա աղքատ է։ Մէջտ գտնվում են միջնորդներ, որոնք գնում են թեմական առաջնորդարանը և տեսչի տունը արտասուալից խնդիրքներով այս կամ այն մարդուն ուսուցչի տեղ տալու։ Ուսուցչութեան պաշտօն յանձնելը այսպիսով ողորմութիւն տալն է դառնում։ Իսկ ողորմութիւն ստացողը շատ անգամ կանոնաւոր գրել չը գիտէ և բացի կոպիտ վարմունքից, ոչինչ չէ կարող սովորցնել աշակերտներին։ Անկասկած հարցաքննութեան մէջ երևումէ որ աշակերտները ոչինչ չեն սովորել, բայց ինչպէս վերադարձնի իրան աշակերտը մի կորած տարվայ ժամանակը և կռնենայ արդեօք ամեն մի երեխայ բաւական բնաւորութեան զօրութիւն կրկին սկսել աշխատել, որ կորածը իրան վերադարձնի։ Մեծ մասը ի հարկէ պատահում է, որ երեխան, անընդունակ ուսուցչի ձեռքում այնքան ընկնում է բարոյապէս, այնքան թուլանում է, որ այլ ևս ոչ ցանկութիւն ոչ միջոց ունի կրկին արթնանալու։

Այսպիսով որքան երիտասարդների կեանքեր են փչացվում, որքան անընդունակ և հասարակութեան համար անպէտք անձինք են պատրաստվում և որքան ժամանակով յետ է մղվում առաջադիմութեան գործը հասարակութեան մէջ։

Իսկ ուսուցիչը մի տարվայ ընթացքում բաւականին վնաս բերելուց յետոյ եթէ արձակվում է երբեմն, գնում է այլտեղ և անցնում է քաղաքից քաղաք մինչև մի բարերարին կը գտնի, որ նորա համար կրկին մի տեղ կը միջնորդէ և դարձեալ երեխաների ամբողջ մի խումբ կենթարկվի տգէտ ուսուցչի հայհոյանքներին և դարձեալ նրանք զոհ կը դառնան ուսուցչութիւն անող բարոյական հարստահարողի ձեռքում։

Նոյեմբ. 5. Շաւարշ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Վերջապէս մեր քաղաքի գերապատիւ Ցաջորդը շնորհ տարաւ դէպի Ս. Էջմիածին. նորա խնկարկուները մի քանի օր սգաւորի պէս էին հայր սուրբի բացակայութեան պատճառաւ, իսկ ոմանք մտածում էին, թէ նա գնաց նորից վերադառնալու համար...։ Այդ կարծիքներից որն է ուղիղը, մենք գուշակել կարող չենք, միայն կասենք, որ ժողովրդի բողոքը կը մնայ դարձեալ բողոք, եթէ այս անգամին գոնեա Մայր Աթոռը բաւականութիւն չը տայ նորա գանգատներին։

Ճշմարիտ, շատ մի տխուր երևոյթ է ներկայանում երբ ժողովրդի և նորա առաջնորդող հովուի մէջ չէ տիրում համաձայնութիւն։ Ազգային գործերը, թէ եկեղեցական և թէ հասարակական, բոլորը բարձի թողի են լինում առանց հոգ կամ խնամք տանելու։ Որովհետև երկու կողմի հակառակութիւնները թոյլ չեն տալիս գործերը լծորդաբար յառաջ տանելու։

Մեր ժողովուրդը դեռ այն նահապետական դըրութեան մէջն է, որ իւր եկեղեցականի վերա նայում է, որպէս իւր՝ երկնքի հետ միջնորդի վերա, նա նորան ամենայն ջերմեռանդութեամբ յարգում է և պատկառանք ունի դէպի նորա կոչումը։

Իսկ երբ մի այդպիսի ժողովուրդ սկսում է բողոքել իւր հոգևոր հովուի դէմ, կը նշանակէ նորա անբաւականութիւնը չափազանցութեան հասած է։

Ս. Էջմիածնի հոգևոր իշխանութիւնը, ի նկատի ունենալով այդ, ներկայ տարւոյ մարտ ամսում, Սինօդի անդամ եղող սրբազանների մէկի մասնաւոր նամակով, իմացում էր տուած մեր քաղաքի ժողովրդին հանգստացնելու համար, թէ գերապատիւ Ցաջորդ վարդապետը արդէն Գանձակայ առաջնորդութիւնից հրաժարեցրած է, միայն նորա տեղը մի նորը ընտրելու հոգ է տարվում։ Ահա եօթն ամիս անցաւ, մեր հասարակութիւնը անհամբեր սպասում է այդ կարգադրութեանը։ Ցաւով ենք, որ այս անգամին գեր. յաջորդի Ս. Էջմիածին տարուիլը նոյն նպատակի կատարումն լինի, որով կը պակասի և ժողովրդի ցանկութիւնը։

Ցաջորդ վարդապետին իւր պաշտօնից հրաժարացնելը, գլխաւոր բանը չէ, որ կարող էր նորա ցաւերին որ և իցէ դիւրութիւն տալ։ Այլ ցանկալի կը լինէր, որ Սուրբ Էջմիածնի հոգևոր իշխանութիւնը շնորհէր մեր քաղաքին այնպիսի մի հովիւ, որ կարողանար դարմանել նորա թէ հոգևոր և թէ մտաւորական պահանջները, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ մեր ժողովուրդը այնքան յետ է մնացել ժամանակակից յառաջադիմութիւնից, որ նա աւելի խնամոց կարօտութիւն ունի քան թէ մի այլ տեղում։

Ց. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս օրերս Թիֆլիսով անցան պ. Վագնէր Պուլկօվայի դիտանոցի կառավարիչը և նորա օգնական պ. Տօչալով, որոնք եկել են կովկաս Վէնէրայի արեգակի երեսով անցնելը այս ամսի 27-ին դիտելու համար։ Պ. Վագնէր Երևանի մէջ կը դիտէ այս երևոյթը, իսկ պ. Տօչալով Նախիջևանում։

***

Խմբագրութիւնս ստացաւ պ. Ե. Արծրունուց մի ծրագիր ռուսերէն լեզուով Թամամշօվի քարվանսարայի և թատրօնական շինութեան վերաբերութեամբ։ Այս ծրագիրը ներկայացրած է Թիֆլիսի քաղաքագլխին։ Հեղինակը ուղարկեց մեզ իր գրվածքը որ տարածենք մեր լրագրի Թիֆլիսի բաժանորդներին։

***

„Тифл. Вѣстн." լրագիրը լսել է որ Թիֆլիսի հրդեհաշէջ վարչութեան կառավարիչը ուղարկված է Ս. Պետերբուրգ նոր հրդեհական մեքենաներ գնելու համար։ Մինչև որ ոտը չը որոտայ, ասումէ ռուս առածը, շինականը խաչ չի հանի,— աւելացնում է լրագիրը։

***

Ինչպէս ասացինք՝ երկրորդ բաժանման ընտրողական ժողովը նոյեմբերի քսանին էր, բայց այս անգամ մեր համարը լիք լինելով տեղ չունէինք հաղորդել ընտրութիւնների հետևանքի մասին։ Միւս համարում կամ առանձին փոքր աւելուածով կը հաղորդենք մեր Թիֆլիսի ընթերցողներին այդ մասին, մինչև երրորդ բաժանման ընտրողական ժողովը։

***

„Моск. Вѣд." լրագրում կարդումենք որ Ռուսաստանի քաղաքական ստրճանաւորներին տէրութեան կողմից թոյլ տուած է միրուք ունենալ, բացի մի քանի բարձր պաշտօնեաներից։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ „Journal des Debats" լրագիրը իր վերջին համարներից մէկում պ. Լըրուա Բօլիէօի յօդուած հրատարակից, որի մէջ համեմատվում է բարձր կրթութիւն Գերմանիայում և Ֆրանսիայում։ Հեղինակը յիշում է որ Գերմանիայի համալսարանները 1721 պրօֆեսօրներ և 17,083 ուսանող ունին, իսկ աւելացնելով և գերմանական կայսրութիւնից դուրս գտնվող գերմանական համալսարանները, այս թիւը, կը լինի 2457 պրօֆեսոր և 26,829 ուսանող։ Այս թւերի հետ համեմատելով Ֆրանսիայի բոլոր բարձր ուսումնարանները միասին ունին 602 (մօտ երրորդ մասը Գերմանիայի հետ համեմատելով) պրօֆեսօրներ։ Յօդուածի վերջումը ասվում է՝ Ֆրանսիացիք միայն իրանց ցեղի ընդունակութիւններին են պարտական որ այսքան քիչ ուշադրութիւն դարձնելով համալսարանների, գրադարանների, ժողովածուների և լաբօրատօրիաների վրա, դեռ ևս պահպանվում ենք այլ ազգերի մտաւորական մակերևոյթի վերա, բայց մեր նախարարները իրանց չը պէտք է համարէին միայն անցեալի պահապաններ. նրանք պէտք է լինէին և ապագայի առաջնորդներ։ Չը մոռանանք քաղաքական անդադար զբաղմունքների մէջ, որ կան աւելի նշանաւոր օգուտներ—ազգային կրթութեան հարցեր, մտաւոր և նիւթական առաջադիմութիւն, որոնք միշտ պէտք է լինին կառավարութեան գլխաւոր հոգս։ — Փարիզի բըժշկական ուսումնարանը 12-ին նոյեմբերի փակվեցաւ մինչև դեկտեմբերի 1-ը այն առիթով, որ ուսանողները պրօֆեսոր Շօֆարի դէմ մի բողոք բարձրացրին դասախօսութեան ժամանակ, չը նայելով որ նրանց համաձայն էին հանգիստ լինել։— Շուտով հրատարակվելու են երևելի քաղաքական գրողի հանգուցեալ Պրուդօնի մնացած նամակագրութիւնները որոնք կը կազմեն 8 հատոր։

ՍՊԱՆԻԱՅԻՑ եկած վերջին լուրերը հաղորդում են որ Դօն Կարլոսի զօրքը նոյեմբերի 10-ին և 11-ին բոլորովին սեղմված է եղել կառավարութեան զօրքերով։ Լօմա, Լասերնա, օրիօնէս և Բլանկօ զօրավարները շրջապատեցին Դօն Կարլոսին։ Իրուն քաղաքի պաշարումն դադարվեցաւ։ Նորա մէջ եղած զօրքը զրկուած այրեց Դօն Կարլոսին պատկանեալ բոլոր շինութիւնները։

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ նոյեմբերի 9-ին վրա նշանակված ընդհանուր ընտրութիւնները պարլամենտի համար, յաղթութիւն էին տէրութեան կողմից հակառակ կուսակցութիւնների դէմ։ Հռոմում զրված ընտրողների երկու երրորդ մասը հրաժարվեցան քուէ գցելուց։ Այստեղ մի քանի կուսակցութիւններ միանալով ընտրեցին Ջուզեպպէ Գարիբալդիին։ Չիվիտավեկկիա և Վիտէրբօ ձախակողմեան ներկայացուցիչներ ընտրեցին։ Գարիբալդի երևի կը հրաժարվի պատգամաւոր լինելու փառքից, ցանկալով իր յիշատակարանով զբաղվել։ — Կառավարութիւնը կարծելով որ ընտրութիւնների ժամանակ գուցէ անկարգութիւններ կարող են ծագել, առաւօտից սկսած փողոցները զօրքով բռնել տուեց, բայց հանգստութիւնը ոչ մի վայրկեան ընդհատված չէ եղել։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ երեսփոխանական ժողովը մերժեց բանկերի վրա առաջարկված նոր օրէնքը։ Երեսփոխանական ժողովի նախագահը հրաժարական տուաւ և այդ մեծ տպաւորութիւն արած է ժողովի վրա։—Լուր տարածվեցաւ որ նորից հրաման կար գրաֆ Առնիմին կալանաւորելու, բայց այժմ հերքվում է այդ լուրը։—Իշխան Գօրչակով նոյեմբերի 7-ին այցելութիւն արաւ իշխան Բիսմարկին և երկար տեսակցութիւն ունեցաւ նրա հետ։— Երեսփոխանական ժողովի նախագահը նորից ընտրվեցաւ ջերմ համակրութեան ցոյցերով։

ԹԻՒՐՔԱՑ տէրութեան հրամանով խափանեալ „Levant Times" լրագրի տեղը հրատարակվող „Courrier d'Orient" լրագիրը նոյնպէս օրերումս տէրութեան հրամանով խափանվեցաւ։ Տպագրական տեսչութեան հրամանագիրը այս խափանման պատճառը վերաբերում է այն իրողութեան, որ քանի մի ժամանակից յիշեալ լրագիրը կայսերական կառավարութեան դէմ թշնամական հոգով վառված յօդվածներ էր հրատարակում։—Ինչպէս հաղորդած էինք „Մշակի" № 46 մէջ, „Սիօն" հայոց լրագիրը առանց դատաստանի արգելվեցաւ թիւրքաց տէրութենից։ Այժմ „Սիօն" լրագրի խմբագիր, պ. Փօրթուգալեանը, հրատարակել է հոկտեմբերի 22-ին „Սիօնի" մի աւելված, որտեղ տպումէ տէրութեան հրամանը և բացի սորանից մի յօդված, որտեղ սաստիկ յարձակվում է կղերական կուսակցութեան ճնշման և մտնութիւնների դէմ։ Եկող համարումս կ'աշխատենք տպել այդ յօդվածը։—